

ОПИТ ЗА СТРУКТУРНО МОДЕЛИРАНЕ НА ГРЪЦКАТА ТЕМПОРАЛНА СИСТЕМА В СЪПОСТАВКА С БЪЛГАРСКАТА

Мариос Рисианос
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

A STRUCTURAL MODELING ATTEMPT OF THE GREEK TEMPORAL SYSTEM IN COMPARISON WITH THE BULGARIAN ONE

Marios Risianos
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The present study undertakes a comparative analysis of the Greek and the Bulgarian temporal systems using structural models. The goal is to prove that the temporal systems in compared languages have more similarities than differences. The research offers a concise survey of how traditional Greek grammars categorize verb tenses. It outlines contemporary Bulgarian linguistic theories concerning temporal forms and aspect. A modern interpretation of the Greek temporal system is presented through structural models.

Keywords: tense, aspect, imperfective, perfective, traditional grammar, verb forms

Обект на изследване в настоящата статия е темпоралната система на новогръцкия език в съпоставка с българската. Основна цел на анализа е да се докаже наличието на симетрия по отношение на броя на глаголните темпорални форми в двете системи. За целта ще бъдат представени графично системите на времената в двата езика. Друга важна цел е да се обърне внимание на релацията между време и вид на глагола, като се потърсят прояви на асиметрия.

Методите, които ще бъдат използвани, са описателен, съпоставителен и прийомот на структурното моделиране.

В хода на изложението ще бъдат представени накратко традиционните осем времена в новогръцкия и начинът, по който те биват разглеждани от различни автори. Специално внимание ще бъде отделено на тезите, които се отличават от общоприетите.

М. Триандафилидис може да бъде определен като автора на първата цялостна граматика на новогръцкия език (димотики/δημοτική). Неговият труд „Νεοελληνική Γραμματική“ („Новогръцка граматика“) бива издаден още през 1941 г., преди съвременният гръцки език, известен като „димотики“, да се наложи като официален език в Гърция през 1976 г., измествайки архаичния (катаревуса/καθαρεύουσα).

В своята граматика изследователят разделя времената на три основни групи: сегашни, минали и бъдещи. Към сегашните времена спадат *ἐνεστώτας* (praesens) и *παρακείμενος* (perfect). В групата на глаголните форми за предходност влизат *παρατατικός* (imperfect), *αόριστος* (aorist), *υπερσυντέλικος* (plusquamperfect). В последната група – тази на следходните времеви форми, авторът обособява три времена: *ἐξακολουθητικός μέλλοντας* (бъдеще продължително (*θα γράθω* – *ще пиша*)), *στιγμιαίος μέλλοντας* (бъдеще еднократно (*θα γράψω* – *ще напиша*)), *συντελεσμένος μέλλοντας* (futurum exactum) (вж. Триантаφυλλίδης/Триандафилидис 1941: 146 – 147). С граматиката на новогръцкия език на М. Триандафилидис за първи път е представена традиционно приетата темпорална система, която включва общо осем времеви глаголни форми. В наши дни тази система стои в основата на учебната програма по новогръцки език¹.

Традиционно езиковедите, занимаващи се с новогръцки, определят семантиката на сегашното време (*ἐνεστώτας*) като изразяващо действие, което се осъществява в момента, продължително със или без прекъсване. Трябва да се отбележи, че в гръцките граматики е застъпено схващането, че сегашното време се образува винаги от глагол в несвършен вид. Глаголите от свършен вид в новогръцкия език (както е и в съвременния български) не се употребяват самостоятелно в изречение без частици като *ας* (*нека*) и *να* (*да*). Това е причината формите от типа *ας γράψω* (*нека напиша*), *να γράψω* (*да напиша*) да се приемат като форми на подчинително наклонение (*υποτακτική έκκλιση*) и да не се смятат за форми на сегашно време в традиционните гръцки граматики.

Аористът (*αόριστος*) във всички граматики, посветени на новогръцкия език, по традиция бива описван като минало време, което не показва продължителност на действието. Прави впечатление фактът, че имперфектът (*παρατατικός*) също като аориста бива поставян винаги в разделите, посветени на миналите времена, а авторите определят значението му като продължително действие в плана на миналото, без да посочват връзка с настоящето. Ако сравним описанието на аориста и

¹ Трябва да бъде подчертано, че формите на футурум претерити (*θα έγραφα* – *щях да пиша*) и футурум екзактум претерити (*θα έχω γράψει* – *щях да съм писал*) не се изучават като част от темпоралната система в новогръцкия език.

на имперфекта, ще стигнем до извода, че двете времеви форми се противопоставят по продължителността на глаголното действие в миналото. При аориста действието е еднократно, няма продължителност, докато при имперфекта се отбелязва наличието на продължителност.

Относно значението на перфекта (παράκειμενος) повечето изследователи смятат, че това глаголно време спада към групата на сегашните (неминалите) времена. По-различно е мнението на Α. Κрасанаκис, който поставя перфекта в сферата на предходните времена, без да посочва връзка с момента на говоренето (вж. Κρασανάκης/Κрасанаκис 2000: 122). Прави впечатление и това, че отделните автори определят по различен начин значението на разглежданото глаголно време. При Μ. Τριανταφυλίδης и при Χρ. Цолакис перфектът изразява минало действие, което е приключило в миналото и е завършено към момента на говоренето (вж. Τριανταφυλίδης/Τριανταφυλιδис 1941: 146; Τσολάκης/Цолакис 1983: 202). Α. Κрасанаκис описва действието, изразено чрез това глаголно време, като извършено преди много време или в някакъв неопределен минал момент (вж. Κρασανάκης/Κрасанаκис 2000: 122). Сравнително по-прецизно е описанието, което дават Δ. Χολτън, Π. Μακριντζ и Ι. Φιλιπαки-Уорбъртън в своя общ граматичен труд, посветен на новогръцкия език: [перфектът] „се използва, когато завършеното действие в миналото има отношение към настоящето“² (Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton/Χολτън, Μακριντζ, Φιλιπαки-Уорбъртън 2004: 122). Подобно описание дават Χρ. Κлерис и Γ. Βαβινιώτισ, но добавят, че връзката с настоящия момент се изразява в това, че се вижда резултат от някакво минало действие или пък се показва придобит опит (или липсата на такъв) (вж. Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Κлерис, Βαβινιώτισ 2005: 452). Πλυσκωμперфектът (πλερσυντέλικος) има силно ограничена употреба и много тясно значение в новогръцкия език, ако се съди по описанията на неговата семантика в повечето гръцки граматики. При Μ. Τριανταφυλίδης, Χρ. Цолакис и Α. Κрасанаκис глаголите в това глаголно време показват действие, завършено преди друго действие в миналото (вж. Τριανταφυλίδης/Τριανταφυλιδис 1941: 146 – 147; Τσολάκης/Цолакис 1983: 203; Κρασανάκης/Κрасанаκис 2000: 122). В граматиката на Χρ. Κлерис и Γ. Βαβινιώτισ е описан същият тип употреба, но присъства уточнението, че плускωμперфектът може да изразява и действие, завършено в някакъв далечен минал момент. Последните автори отбелязват, че с горепосочените употреби се изчерпват значенията, които въпросното глаголно време притежава (вж. Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Κлерис, Βαβινιώτισ

² Този и всички останали преводи от английски език са мои – Μ. Ρ.

2005: 452). В граматиката на Д. Холтън, П. Макридж и И. Филипаки-Уорбъртън плусквамперфектът също не е представен по особено по-различен начин: [плусквамперфектът] „се използва, за да покаже действие, завършено в миналото с последици, отнасящи се към друго минало действие, явно или подразбиращо се“ (Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton/Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2004: 122). В новогръцките граматика традиционно се приема, че има общо три бъдещи времена. Разликата между бъдеще еднократно (στιγμιαίος μέλλοντας) и бъдеще продължително време (εξακολουθητικός μέλλοντας) е само в глаголният вид. От вида на глагола произтичат и съответните значения на двете следходни времена – първото изразява моментно действие, а второто време показва продължителност, повторемост на действието. Изследователи като М. Триандафилидис, Хр. Цолакис, Хр. Клерис и Г. Бабиньотис разграничават еднократното и продължителното време като две отделни следходни времена (вж. Τριανταφυλλίδης/Триандафилидис 1941: 147; Τσολάκης/Цолакис 1983: 203; Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Клерис, Бабиньотис 2005: 438). От друга страна, А. Красанакис обединява трите традиционни следходни форми в една хиперграмема – бъдеще време. Авторът обаче описва три различни значения, като отново простото бъдеще време е разделено на еднократно и продължително (вж. Κρασανάκης/Красанакис 2000: 123). Значително по-коректно е разгледано бъдещето време (futurum) в труда на Д. Холтън, П. Макридж, И. Филипаки-Уорбъртън. Английските учени обединяват еднократното и продължителното бъдеще в рамките на една темпорална форма, при която основният глагол може да бъде от свършен или от несвършен вид (вж. Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton/Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2004: 123). Продължителното и еднократното бъдеще време у тези автори се различават по-скоро аспектиално, а не темпорално, тъй като разликите в значението им се определят от вида на глагола, от който са образувани. С други думи, формите, наричани традиционно в гръцките граматика бъдеще продължително (εξακολουθητικός μέλλοντας) и бъдеще еднократно (στιγμιαίος μέλλοντας), са форми на едно и също време – бъдеще просто време (футурум).

При описанието на значението и употребата на отделните темпорални форми в новогръцкия език сравнително рядко се наблюдават съществени разминавания в новогръцките граматика. Относно семантиката на футурум екзактум (συντελεσμένος μέλλοντας) обаче значителен брой автори излагат различни постановки. М. Триандафилидис смята, че бъдеще резултативно време „показва нещо, което ще бъде завър-

шено в бъдещето, след като първо стане нещо друго“³ (Τριανταφυλλίδης/Τριανταφυλλίδης 1941: 147). В подкрепа на своята теза авторът излага следните примери (пак там: 147): *Όταν βραδιάσει, θα έχω τελειωμένες της δουλειές μου.* – *Κοгато се стъмни, ще съм свършил работите си.*; *Στις πέντε το πρωί θα έχω φύγει.* – *В пет часа сутринта ще съм тръгнал.* Във втория пример граматически се изразява само едно глаголно действие. Само логически се подразбира, че събитието, предхождащо тръгването, е това, че е станало пет часът. Чрез този пример авторът, граматически погледнато, сам опровергава своето твърдение, защото в изречението има само една глаголна форма, което доказва, че бъдещият перфект в гръцкия език може да бъде употребен самостоятелно в пълнозначно изречение. Един от основните проблеми в традиционното гръцко езикознание е, че се отдава твърде голямо значение на контекста, в който функционира конкретен глагол. Според Хр. Цолакис футурум екзактум „показва, че нещо ще бъде завършено/ приключено [τελειωμένο/συντελεσμένο] в бъдещето в един определен момент“ (Τσολάκης/Цолакис 1983: 203). Следователно има силно разминаване в описанията, които излагат М. Триандафилидис и Хр. Цолакис за употребата на бъдеще резултативно време. Особено интересна е тезата на А. Красанакис относно семантиката на разглежданото време: „Показва събитие, което ще бъде завършено [τελειωμένο] преди друго [събитие] или преди един хронологичен бъдещ момент: *Θα έχω γράψει, όταν γυρίσεις. Θα έχω γυρίσει πριν από τις έξι*“ (Κρασανάκης/Κрасанакис 2000: 123) – *Ще съм написал, когато се върнеш. Ще съм се върнал преди шест.* Като съпоставим описанието на М. Триандафилидис с това на А. Красанакис, установяваме, че има очевидно противоречие между становищата на двамата автори. В граматиката от 1941 г. е дадено описанието, че действието „ще бъде завършено в бъдещето, **след като** първо стане нещо друго“ (Τριανταφυλλίδης/Τριανταφυλλίδης 1941: 147) (почерн. е мое – М. Р.), а в по-новото изследване от 2000 г. се описва събитие, което „ще бъде завършено **преди** друго“ (Κρασανάκης/Κрасанакис 2000: 123) (подчерт. е мое – М. Р.). Английските учени, за които вече стана дума в настоящия текст, дават сходно определение на значението на футурум екзактум с това на Цолакис: „То [футурум екзактум] изразява действие, което ще бъде завършено в конкретен бъдещ момент и ще се отнася към този [конкретен] времеви момент“ (Holton, Mackridge, Philippaki-Warbuton/Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2004: 123 – 124). В граматиката на Хр. Клерис и

³ Този и всички останали преводи от гръцки език са мои – М. Р.

Г. Бабиньотис значението на бъдеще резултативно време е определено като сходно с това на плюсквамперфекта. Въпросното следходно време се отличава от останалите бъдещи времена (бъдеще еднократно и продължително) по това, че е „относително“ («σχετικό») – обозначава „предишно“ («протерόχρονο») действие, т.е. разполага едно събитие преди друго в бъдещето (вж. Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Клерис, Бабиньотис 2005: 451). Показва се връзка (σχέση) между две следходни действия, както се вижда в следното изречение: Όταν έρθεις εσύ, *θα έχω τελειώσει* τη δουλειά μου. (пак там: 451) – Когато дойдеш ти, *ще съм свършил* работата си. Примерът и определението на значението на бъдещия перфект, които се дават от Хр. Клерис и Г. Бабиньотис, са аналогични с тези на М. Триандафилидис (вж. Τριανταφυλλίδης/Триандафилидис 1941: 147). Също така дефиницията, която излагат съвременните гръцки учени, се доближава много до тази на Д. Холтън, П. Макридж, И. Филипаки-Уорбъртън (вж. Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton/Холтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2004: 124).

Традиционните новогръцки граматики рядко разглеждат формите от типа *щях да пиша* (*θα έγραφα*) и *щях да съм писал* (*θα έχω γράψει*), тъй като се приемат за нетемпорални. В случаите, в които биват анализирани, те се разглеждат обикновено като форми на кондиционала или като специфични глаголни форми от сферата на предходността. Според Хр. Клерис, Г. Бабиньотис формата *θα έπιανε/ щеше да хване* (futurum praeteriti) е в несвършен вид и обозначава минало време с експресивното значение на „предполагаемост/ възможност [δυνατότητα]: *Ο Πέτρος θα βιαζόταν, γι' αυτό δεν σταμάτησε. Δεν θα σου το εκμυστηρευόταν αν δεν σου είχε εμπιστοσύνη.* (Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Клерис, Бабиньотис 2005: 439) – *Петър ще да бързаше, затова не спря. Нямаше да ти издаде тайната, ако ти нямаше доверие.* Формата *θα είχε πιάσει/ щеше да е хванал* (futurum exactum praeteriti) в граматиката на Хр. Клерис, Г. Бабиньотис е описана като притежаваща характеристики като *θα έπιανε/ щеше да хване*, но с разликата, че въпросната форма (*θα είχε πιάσει/ щеше да е хванал*) изразява свършено (συντελεσμένο) действие (вж. пак там: 440). Авторите отново представят пример, в който формата на граматически следходното време изразява семантика на бъдеще време в миналото: *Κάτι θα είχε πληροφορηθεί, αλλά δεν έλεγε σε κανέναν τίποτε. Θα με είχε κερδίσει αν μου μιλούσε καλύτερα* (пак там: 440) – *Нещо ще да е бил уведомен, но не казваше на никого нищо. Щеше да ме е спечелил, ако ми говореше по-добре.*

В граматиката на Хр. Клерис, Г. Бабиньотис основният недостатък, свързан с характеристиките на формата *θα+παρατατικός* (ще+импер-

фект), е че нейното значение се ограничава до поставянето ѝ в предходен момент. Футурум претерити в българския и в гръцкия език често се употребява за обозначаване на минали събития и хипотетични (възможни) ситуации, но също така се използва и със следходно значение: *Είχε μετανιώσει πού μίλησε του Μανολιού, θά χασομερούσε, κι οί μεγάλες δουλειές πού έβαλε μπροστά του, συλλογίζονταν, θέλουν γρήγορα χέρια. – Съжаляваше, че беше заговорил Манольос, щеше да загуби време, а големите работи, които му предстояха, мислеше си той, искат да се действува бързо (НК/НК); Хората търсеха това и ако не тук, щяха да го намерят другаде – Ο κόσμος το αναζητούσε και, αν όχι εδώ, θα το έβρισκε κάπου αλλού (ΓΓ/GG).*

При дескрипцията на формите от типа *θα + υπερσυντέλικος* (*ще + плюсквамперфект*) е допусната същата неточност като при предходната форма. Употребата на футурум екзактум претерити не се ограничава само до разказ за минали събития. Темпоралните форми от вида *щях да съм писал* (*θα είχα γράψει*) могат да се използват и за изразяване на бъдещи или потенциални действия както в българския, така и в гръцкия език: *Трийсетина години по-късно от всичките им албуми щеше да е останало само това парче. – Τριάντα χρόνια αργότερα από όλα τους τα άλμπουμ θα είχε απομείνει μόνο αυτό το κομμάτι (ΓΓ/GG). И че един ден, като натрупа достатъчно пари, ще прави само изкуство, сега си записвал идеите в тетрадка. – Και πως μια μέρα που θα είχε μαζέψει αρκετά λεφτά, θα έκανε μόνο τέχνη, τώρα σημείωνε τις ιδέες του σε ένα τετράδιο (ΓΓ/GG).* В настоящето изследване изцяло се приема постановката на И. Куцаров, че „семантичното съдържание на същинската морфологична категория време се основава на отношението на действието към изказването. Това отношение може да бъде три вида – предходност, едновременно и следходност“ (Kutsarov/Куцаров 2007: 244). Противно на редица автори (Л. Андрейчин, В. Станков, П. Пашов и др.) езиковедът отстоява тезата, че българският глагол има само три времена – „минало (*писА*), сегашно (*пише*) и бъдеще (*Ще пише*). Категорията [време] е тричленна – с два маркирани и един немаркиран член“ (пак там: 244). При И. Куцаров българската темпорална система е тричленна, защото освен чисто темпоралната семантика, която изразяват т.нар. девет глаголни времена, той разграничава още два типа значения – *результативност* и *относителност*, като ги отделя в две различни граматични категории (*вид на действието* и *таксис*). В граматиката си от 2007 г. авторът дава прецизно и пълно определение на морфологичната категория *вид на действието*. Категорията „се основава на отношение между действие и резултат от действие в един и същ ориентационен момент.

Категорията е двучленна и се гради на привативната формално-семантична опозиция резултативност~нерезултативност“ (пак там: 249). Формално и семантично маркиран член е резултативността, „означаваща актуализиране на действието в най-близкия следващ във времето ориентационен момент“ (пак там: 250). Немаркираният член – нерезултативност „в общото си значение изразява липса на данни за действие или резултат от действие, а в главното си значение (акционност) сигнализира за действие“ (пак там). За таксиса И. Куцаров излага следната дефиниция: „семантичното съдържание на морфологичната категория *таксис* се основава на отношенията на действие към действие, т.е. на отношенията на действията или резултатите от действия, ориентирани към миналия ориентационен момент (минало време или друг сигнализатор), към действията, неориентирани към миналия ориентационен момент“ (Kutsarov/Куцаров 2007: 255).

В опозицията относителност ~ неотносителност главното значение на немаркирания член е абсолютност, а другият член е формално маркиран и носи семантиката на относителност. Грамемата зависим таксис (относителност) показва действия или резултати, ориентирани към аориста или негов обозначител (сигнализатор на миналия ориентационен момент) (вж. пак там). В своята обща семантика грамемата независим таксис (неотносителност) обозначава действия или резултати, при които „липсват данни за отнасяне към някакъв ориентационен момент, а в главното си значение (абсолютност) действия (или резултати от действия), ориентирани към изказването (момента на говоренето)“ (Куцаров/Kutsarov, цит. съч.).

В най-ново време в българското езикознание се налага тезата, че глаголният вид в българския език е тричленна категория (вж. Чакърова/Chakarova 2025). Характерно за свършения, несвършения вид и итератива е, че могат да участват в образуването на всички темпорални форми в българския език.

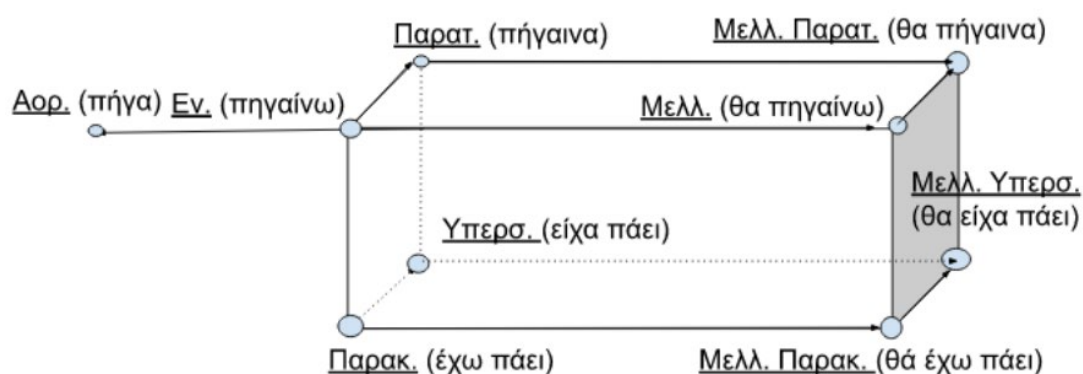
Що се отнася до новогръцкото езикознание, би могло да се каже, че един от основните дискуссионни проблеми е свързан с въпроса за значението и наименованието на различните типове глаголен аспект. Сполучливо решение може да бъде открито в магистърската работа на Елени-Диамадина Гастерату от 2020 г. Авторката защитава концепцията, че терминът глаголен аспект (*ρῥηματική όψη*) е подходящ за описване на категорията *вид на глагола*. Въпросното понятие „се разделя на граматичен аспект (морфологични характеристики на глагола) и на вид на действието (семантични характеристики)“ (Γαστεράτου/Гастерату 2020: 64). Следва също така да се използват термините „не еднократно“

(«μη συνοπτικό») и „еднократно“ («συνοπτικό») за описание на разликата между „сегашната“ и „аористната“ основа в традиционните грамматики (пак там: 64). Важно е да се подчертае, че постановката, която излага Е. Д. Гастерату се основава на изследванията на Хр. Влахос (вж. Βλάχος/Влахос 2015). В новогръцкия език съществуват ограничения в употребата на сегашна или аористна основа при образуването на съответната темпорална форма. Само презентните и футурните форми могат да се образуват и от двете основи: *γράφω, γράψω* (*пиша, напиша*) – *θα γράφω, θα γράψω* (*ще пиша, ще напиша*).

Приемайки теорията на И. Куцаров за тричленната категория време и наличието на категориите *таксис* и *вид на действието*, можем да се опитаме да я приложим и в гръцката глаголна система. Трите основни времена са: сегашно (*пиша, γράφω*), минало (*писах, έγραφα*) и бъдеще време (*ще пиша, θα γράφω*). В новогръцкия език също се изразяват значенията *относителност* и *результативност*, но те не са изцяло граматикализирани. Относителността се образува чрез комбинирането на маркер за сегашно време (сегашна основа) с маркер за минало време (най-често аугмент). Относителните времена са следните: имперфект (*паракеίμενος – έγραφα, пишех*), футурум претерити (*μέλλοντας паратаτικός – θα έγραφα, щях да пиша*). Результативните темпорални форми са: перфект (*паракеίμενος – έχω γράψει, писал съм*), футурум екзактум (*συντελεσμένος μέλλοντας – θα έχω γράψει, ще съм писал*). Формите, изразяващи едновременно относителност и результативност, са: плусквамперфект (*υπερσυντέλικος – είχα γράψει, бях писал*), футурум екзактум претерити (*μέλλοντας υπερσυντέλικος – θα είχα γράψει, щях да съм писал*). В новогръцкия език формите на имперфект и на футурум претерити могат да се образуват само от глагол в несвършен вид, т.е. основният глагол има сегашна основа. От друга страна, всички результативни форми са в свършен вид, защото са образувани чрез спомагателния глагол *έχω* (имам) или *είχα* (*имах*) – ако се изразява и относителност. Основният глагол е винаги в аористен инфинитив (т.е. има аористна основа), когато е в съчетание със спомагателния глагол *έχω*.

Заслужава да отделим специално внимание на изследването на П. Пашов озаглавено „Българските глаголни времена (За основните им значения и онагледяването им със схеми и формули)“ (вж. Пашов, цит. по Пашов, Ницолова/Pashov, Nitsolova 1976). В него авторът отбелязва, че „най-адекватно моделиране на съвременната българска темпорална система се постига чрез стереометричното ѝ представяне във формата на куб“ (пак там: 203). Впоследствие Г. Герджиков усъвършенства модела на П. Пашов, изваждайки аориста извън фигурата на паралелепипеда, която използва (вж. Герджиков/Gerdzhikov 1976: 228).

Стереометричният модел на Г. Герджиков може да бъде приложен и към темпоралната система на новогръцкия език. Ако приемем за водещ критерий темпоралното значение на глаголните форми и се абстрахираме от аспектиалните ограничения при образуването на времената, няма да има празна клетка в модела (вж. Фиг. 1). Трябва да се отбележи, че формите на сегашно и на бъдеще време в новогръцкия език могат да се образуват от сегашна (*γράφω, пиша*) и от аористна основа (*γράφω, напиша*). В долуизложения модел е използвана сегашната глаголна основа в презенс и във футурум.

Фиг. 1

В случай че приемем за водещ критерий вида на глагола, тогава ще има значителен брой празни клетки. В модела с повече незапълнени клетки (вж. Фиг. 2а) отсъстват всички темпорални форми, които се образуват от глагол с аористна основа, т.е. участват само глаголи в несвършен вид, формирани чрез сегашна основа.

Фиг. 2а

В последния модел има само две празни клетки, което се дължи на факта, че имперфектът и футурум претерити в новогръцкия се образу-

ват единствено от глаголи в сегашна основа, т.е. всички останали глаголни форми в модела са в свършен вид⁴ (вж. Фиг. 2б).

Фиг. 2б

Нужно е да се отбележи, че сегашно и бъдеще време са единствените, които могат да образуват формите си независимо от глаголната основа, респективно от вида на глагола. Затова сегашното (презенс) и бъдещето време (футурум) присъстват и в трите стереометрични модела.

Една от най-характерните черти на новогръцкия в съпоставка със съвременния български език е наличието на инфинитив. При образуването на времената с резултативна семантика в гръцкия език се използва спомагателният глагол *έχω* (*имам*) в съответната форма (*έχω, είχα*), като основният глагол е в аористен инфинитив. Аористът в новогръцкия също се образува единствено от глаголи в свършен вид. Само формите на имперфекта и тези на футурум претерити се изграждат от глаголи в сегашна основа. Следователно при седем от общо деветте глаголни времеви форми в новогръцкия език отсъства опозицията свършен – несвършен вид в рамките на определена темпорална форма. Въпросното противопоставяне се наблюдава само при презенс и футурум. От друга страна, в съвременния български език аспектиалните форми се образуват независимо от темпоралните, така че не съществува ограничение в избора на вид. При съпоставянето чрез структурни модели на темпоралните системи в съвременния български и в новогръцкия език се стига до заключението, че в разглежданите езици се наблюдава симетрия по отношение на темпоралните значения и асиметрия при тяхното формообразуване.

⁴ В новогръцкия език са възможни и глаголни форми на футурум претерити с аористна основа (напр. *θα έγραψα*). Те функционират най-често с презумптивна семантика.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Герджиков/Gerdzhikov 1976:** Герджиков, Г. Българските глаголни времена като система. // *Помагало по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 1976, 224 – 229. [Gerdzhikov, G. Balgarskite glagolni vremena като система. // *Pomagalo po balgarska morfologiya. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1976, 224–229.]
- Куцаров/Kutsarov 2007:** Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007. [Kutsarov, I. *Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya*. Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“, 2007.]
- Пашов/Pashov 1976:** Пашов, П. Българските глаголни времена. (За основните им значения и онагледяването им със схеми и формули). // *Помагало по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 1976, 186 – 209. [Pashov, P. Balgarskite glagolni vremena. (Za osnovnite im znacheniya i onagledyavaneto im sas shemi i formuli). // *Pomagalo po balgarska morfologiya. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1976, 186–209.]
- Чакърова/Chakarova 2025:** Чакърова, К. *Категорията вид на глагола в съвременния български език*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2025. [Chakarova, K. *Kategoriyata vid na glagola v savremenniya balgarski ezik*. Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“, 2025.]
- Βλάχος/Влахос 2015:** Βλάχος, Χρ. *Πανεπιστημιακές σημειώσεις. Γραμματική της Νέας Ελληνικής*. Ιωάννινα, 2015. [Vlachos, Chr. *Panepistimiakes simeioseis. Grammatiki tis Neas Ellinikis*. Ioannina, 2015.]
- Ελένη–Διαμαντίνα Γαστεράτου/Елени–Димандина Гастерату 2020:** Гастерάτου, Ελ. Δ. *Μορφοσυντακτικές, Περιγραφικές και Διδακτικές Όψεις της Ρηματικής Όψης στα Νέα Ελληνικά*. Πάτρα 2020. [Gasteratou, El. D. *Morphosyntaktikes, Perigrafikes kai Didaktikes Opseis tis Rimatikis Opsis sta Nea Ellinika*. Patra 2020.]
- Κλαίρης, Μπαμπινιώτης/Клерис, Бабиньотис 2005:** Κλαίρης, Χρ., Μπαμπινιώτης, Γ. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2005. [Klairs, Chr., Babiniotis, G. *Grammatiki tis Neas Ellinikis*. Athina: Ellinika Grammata, 2005.]
- Κρασανάκης/Красанаκис 2000:** Κρασανάκης, Α. *Γραμματική, Αρχαίας και Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Η Αθηνά, 2000. [Krasanakis, A. *Grammatiki, Archaias kai Neas Ellinikis Glossas*. Athina: I Athina, 2000.]
- Τριανταφυλλίδης/Триандафилидис 1941:** Τριανταφυλλίδης, Μ. *Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής)*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων (ΟΕΣΒ), 1941. [Triantafyllidis, M.]

Neoelliniki Grammatiki (tis dimotikis). Athina: Organismos Ekdoseos Scholikon Vivlion (OESV), 1941.]

Τσολάκης/Цолакис 1983: Τσολάκης, Χρ. *Νεοελληνική Γραμματική της ε' και ΣΤ' Δημοτικού*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1983. [Tsolakis, Chr. *Neoelliniki Grammatiki tis e' kai ST' Dimotikou*. Athina: Organismos Ekdoseos Didaktikon Vivlion, 1983.]

Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton/Χолтън, Макридж, Филипаки-Уорбъртън 2004: Holton, D., Mackridge, P., Philippaki-Warburton, I. *Greek: An Essential Grammar of the Modern Language*. London: Routledge, 2004.

ИЗТОЧНИЦИ

ΓΓ/GG: Георги Господинов. *Времеубежище*. Пловдив: Жанет 45, 2020. [Georgi Gospodinov. *Χρονοκαταφύγιο*. Μετάφραση: Αλεξάνδρα Ιωαννίδου. Αθήνα: Ίκαρος, 2023.]

ΝΚ/НК: Νίκος Καζαντζάκης. *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται*. Αθήνα: Διόπτρα, 2023. [Никос Казандзакис. *Χριστος отново разпнат*. Превод от гръцки: Георги Куфов. София: Издателство „БЗНС“, 1983.]